

כט. בלק – זכירת בלעם

העיון בדברי הנביא בהפטרה מביא אותנו למחוזות שיש בהם זיקה להלכה. המג"א בריש סימן ס' בהלכות ק"ש הביא את עניין הזכירות שיש לזכור או בפה או בלב, ובערוה"ש (שם) בא סיכום המנהגים בעניין.

בהתייחס לקריאתו של הנביא מיכה בהפטרותנו "עמי, זְכֹר נָא מָה יַעֲצֵךְ בְּלֶקְךָ מִלְּךָ מוֹאֵב וּמָה עָנָה אֹתוֹ בְּלֶעָם בֶּן בְּעוֹר" (מיכה ו', ה'), כתב הרמב"ן בהשגותיו על מניין מצוות עשה של הרמב"ם (מצווה שביעית) "ואולי היא מצווה לדורות לדעת חסד האלוקים עלינו ושומרו ברית אבותינו ולתת הודאה לשמו ולברך אותו על הכל, כעניין שהנביא מזכירם "זכור נא מה יעץ בלק וכו'".

מבלי לאזכר את דברי הרמב"ן כתב בעל ה"פני יהושע" במסכת ברכות (י"ב ע"ב) על דברי הגמרא שביקשו חכמים לקבוע את פרשת בלק בקריאת שמע "בלאו הכי היה צד חיוב להזכיר עניין בלק בכל יום, כדאמר מיכה לישראל: "עמי זכור נא" משמע שיש צד חיוב לזכרו".

פן נוסף בזיכרון זה עולה מתוך פרשנות האברבנאל (מיכה שם) "ועוד, זכר להם חסד אחר שעשה להם במקום נסתר שלא היו הם יודעים ממנו דבר והוא עניין בלעם". וכן כתב בעל חתם סופר (חלק יו"ד תשובה שנו) "מניין ידעו יושבי מדבר שמביטים עליהם מראש ההר וכו'?! והנביא צווח "זכור נא".

בשולת אדמו"רי גור התגלגל הנושא מאז שכתב בעל שפת אמת (תרנ"ד, תרנ"ה) "כמו שמצווה לזכור יציאת מצרים בכל יום כן יש לזכור בחסד ה' שעשה עימנו להפיר עצת בלעם הרשע", כך כתב בנו בעל אמרי אמת בליקוטים על מסכת ברכות שהביטוי "זכור נא" הוא לשון בקשה, ואין זה ציווי [אומנם בזה"ק (בחוקתי קיב ע"א) נידון ביטוי זה לחובתן של ישראל הזועקים "זְכֹר ה' מָה הָיָה" (איכה ה', א') בלי הוספת בקשת "נא"] ואילו בן בנו בעל ה"לב שמחה" מצא בתפילת הבוקר "מה טובו אוהליך יעקב (שקמו עליה עוררין, ראה שו"ת מהרש"ל סי' ס"ד) קיום המצווה לזכור מה יעץ בלק. אכן, בסידור החיד"א והיעב"ץ הביאו עשר זכירות והתשיעית - הזכירה המפורשת שבאה בדברי הנביא בהפטרותנו.

על יסוד העדות שבדברי בלעם העמיד המהר"ל בנצח ישראל (פי' נ"ז). כך מוסברת הדעה בגמרא על התוכנית לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע שיסודה בעדות. וכך דייק בעל שפת אמת (תרנ"ט) מדברי הנביא (ה', ג') "עֲנֵה בִי" דרשו חז"ל (רו"ר ג', ז') אסהיד בי". כי בני ישראל נבראו להעיד על הבורא, וזה הרמז של העיין והדליית הרבתי שבקריאת שמע" - אתם עדי! עדות שקיבלה אימות נוסף בברכותיו של בלעם.